

ni İl Türkmen voyvodalığına tayin edildi. Bu durum diğer ocak ağalarının kışkançlıklarına yol açtı ve Abaza Hasan müddetini doldurmadan görevinden azledildi. İktidara hâkim olan ocak ağaları onu ortadan kaldırmaya teşebbüs edince, çevresine büyük bir kalabalık toplayarak isyan etti. İzmit'i geçip yol kesmeye ve baskınlar yapmaya başladı; bu arada Kastamonu'yu yağmaladı. Buna rağmen hükümet ciddi bir tedbir alamadı. Nihayet, Şeyhülislam Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'den bir fetva alınarak Sivas Valisi İpsir Mustafa Paşa'nın Abaza üzerine gönderilmesine karar verildi. Bu arada âsilerle katılmış bulunan sipahilerin esâmeleri defterden çıkarıldı. Fakat İpsir Paşa bu görevi kabul etmekte tereddüt gösterince azledilerek yerine Karaman Beylerbeyi Katırcıoğlu Mehmed Paşa serdar tayin edildi. Ancak, İpsir Paşa ile birleşen Abaza, Aksaray civarında Katırcıoğlu'nu mağlûp etti.

Bu başarısından sonra halktan zorla vergi toplamaya kalkışan Abaza, İpsir Paşa'yı sadârete namzet görmeye başladı; bunun için İstanbul'a yürümeyi bile planladı. Bu sırada İstanbul'da ağalar saltanatına son verilmiş, âsilerle anlaşma zemini hazırlanmıştı. Nihayet hükümetin zayıf anından faydalanan âsiler, hazırladıkları hücceti kabul ettirdiler. Buna göre Abaza'ya Türkmen ağalığı, İpsir Paşa'ya da Halep beylerbeyliği verildi. Bundan sonra kapılarında daha fazla asker beslemeye başlayan âsiler, halka da zulümden geri kalmadılar. İpsir Mustafa Paşa 1654'te sadârete tayin edilince, yanında Abaza Hasan ve binlerce sipahi olduğu halde İstanbul'a geldi. Ancak, sebep olduğu hadiselerden dolayı bu makamda altı ay kadar kalabildi, çok geçmeden de idam edildi. Bu durum karşısında Abaza da önce Türkmen voyvodalığına, bir müddet sonra da Diyarbekir valiliğine tayin edilerek İstanbul'dan uzaklaştırıldı.

IV. Mehmed'in tahta çıkışının ilk seviz yılında devlet otoritesi çok zedelenmiş, on dört sadrazam denenmiş olmasına rağmen müsbet bir sonuç alınamamıştı. Son olarak birtakım şartlarla Köprülü Mehmed Paşa sadârete getirildi. Merkezî otoriteyi kuvvetlendirmek ve ülkede asayiş sağlamaya amacıyla birçok kimseyi öldürmek zorunda kalan Köprülü, Abaza'yı önce Halep valiliğine tayin etti, daha sonra da Erdel seferine çağırdı. Bu arada Köprülü'nün sert ic-

raatından kaçanlar Abaza'ya iltihak ediyorlardı. Abaza ise Köprülü'nün Erdel seferi davetine uymayarak padişahı, onu sadâretten azletmesini istedi. Devlet kuvvetleri Macaristan içlerinde düşmanla uğraşırken Anadolu'da büyük bir Celâlî isyanı başladı. Abaza, Ilgın'da Anadolu Serdari Murtaza Paşa emrindeki bir kuvveti mağlûp ettiyse de kış mevsiminin gelmesi üzerine Halep'e çekildi. Bu arada halk Abaza'dan yüz çevirmiş, emri altındaki kalabalık kuvvetler erzaksız kalmış ve firarlar artmıştı. Nihayet, bir komplo neticesinde başta kendisi olmak üzere maiyetindeki vezirlerle birlikte Halep'te katledildi. İsyân bastırıldıktan sonra Anadolu'da eşkıya ve silâh araması yapılmış, birçok suçlu yakalandığı gibi 80.000 tüfek de müsadere edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâtip Çelebi, *Fezleke*, İstanbul 1287, II, 371-372; Nâimâ, *Târih*, İstanbul 1281-83, V, 83-89; VI, 103-106, 341-352; M. Çağatay Uluçay, *XVII. Asırda Saruhan'da Eşkiyalık ve Halk Hareketleri*, İstanbul 1944, s. 53, 320-323, 352-356, 364-369; Mücteba İlgürel, *Abaza Hasan Paşa İsyanı* (doçentlik tezi, 1976, İ.Ü. Ed. Fak.); Cl. Huart, "Abaza", *İA*, I, 5-6; a.mlf., "Abâza Hasan", *EP* (İng.), I, 4.

MÜCTEBA İLGÜREL

ABAZA MEHMED PAŞA

(ö. 1185/1771)

Osmanlı devlet adamı.

Hekimoğlu Ali Paşa'nın çuhadarı ve güvenilir adamı idi. Genç Ali adlı eşkıya reisini ortadan kaldırdığı için "silâhşor-ı şehriyârî" tayin edildi (1746). Aynı yıl Maraş beylerbeyi oldu. Bir müddet sonra Gunye mutasarrıflığına tayin edildi. 1765'te Bozok sancağı mutasarrıflığına getirildi. Bu sırada Çapanoğlu Ahmed Paşa'yı bertaraf ettiyse de bazı keyfî hareketlerde bulunmasından dolayı görevinden azledildi (1766). Bundan sonra Teke mutasarrıfı, daha sonra da Hotin cephesi seraskeri oldu. Hotin Kalesi'ni Ruslar'a karşı savunup muhasaradan kurtarmak için gösterdiği gayretler sayesinde vezir tayin edildi ve Hotin'de bırakıldı; fakat kale Ruslar'a terkedilince oradan alınarak Moldavya'nın müdafaası ile görevlendirildi. 1770'teki Kagul (Kartal) Muharebesi'nde sağ kola komand eden Mehmed Paşa, aynı yıl Silistre valisi tayin edildi. Bu sırada asker toplamak için kendisine emanet edilen hazineyi israf ile itham edilerek vezirliği

aldı ve Köstendil'e gönderildi. Ancak Kırım hanının aracılığı ile vezirliği iade edildi, Yenikale ve Rubat'ın muhafazası ile görevlendirildi. Fakat Yenikale'nin müdafaasına gitmeyerek kalenin Ruslar'ın eline geçmesine sebep oldu. Kırım'dan Sinop'a dönünce görevini terkettiği için idam edildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Şem'dânizâde, *Mür'it-tevârîh* (nşr. M. Münir Aktepe), İstanbul 1976, I, 126; İstanbul 1978, II, 59; Enverî, *Târih*, Topkapı Sarayı Ktp., Bağdat Köşkü, nr. 234, vr. 299^b; Vâsîf, *Târih*, İstanbul 1219, II, 9, 22, 28, 92, 99; a.e., (*Mehâsinü'l-âsâr*, nşr. M. İlgürel), İstanbul 1978, s. 20; Özcan Mert, *XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları*, Ankara 1980, s. 33-34; Cl. Huart, "Abaza Mehmed Paşa", *İA*, I, 6; a.mlf., "Abâza Muhammad Pasha", *EP* (İng.), I, 4.

MÜCTEBA İLGÜREL

ABAZA PAŞA

(ö. 1044/1634)

Genç Osman'ın kanını dava ederek isyan eden Erzurum beylerbeyi.

Âsi Halep Valisi Canbuladoğlu'nun hazinedarı iken onun yenilgiye uğraması sırasında yakalanmış, ancak yeniçeri ağası Halil Ağa'nın aracılığıyla bağışlanmıştı. Halil Ağa kaptan-ı derya olunca ona da derya beyliği verdi. Bir süre sonra, önce Maraş, ardından Erzurum beylerbeyi oldu (1621). Sultan II. Osman'ın öldürülmesi üzerine yeniçerileri "padişah katili" ilân ederek onların hakından gelmek için çevresine topladığı sekbanlarla Erzurum'da yeniçerileri imhaya kalkıştı. Bu arada ocak aleyhine İstanbul ve Anadolu'da ortaya çıkan hareket dolayısıyla asker arasında büyük bir huzursuzluk başlamıştı. Abaza, bu durumdan faydalanarak bir yandan sancaklara kendi adamlarını tayin ederken, diğer yandan da halktan vergi toplamaya başladı. Padişahın kanını dava ederek isyan eden Trablusşam Valisi Seyfoğlu Yûsuf Paşa ile Maraş Beylerbeyi Kalavun Yûsuf Paşa'nın da kendisine katılmasıyla kısa zamanda çevresine 30.000 kişi toplamayı başardı ve ele geçirdiği yeniçeri, topçu, cebeci, acemi oğlanı gibi ocak mensuplarını öldürttü. Abaza Paşa, şeyh olarak benimseyip kendisine intisap ettiği ve tarihlere "Abaza Şeyhi" lakabıyla geçen Seyyid Abdürrahîm-i Bayrâmî'nin telkinlerine uyarak emrindeki kuvvetlerle Şebinkarahisar ve Sivas'ı ele geçirdi. Daha sonra da Ankara üzerine yürüdü ve şehri

kuşattı. Ancak, IV. Murad'ın tahta çıkarılmasından sonra Sadrazam Hâfız Paşa kumandasında sevk edilen kuvvetler, onu Kayseri yakınlarında Karasu mevkiinde mağlûp etti. Abaza, bu yenilgide askerinin çoğunu kaybetti ve Erzurum'a kaçıp kaleye kapanmak zorunda kaldı. Kışın bastırması üzerine takip edilemedi ve tekrar Erzurum beylerbeyliğine getirilerek kendisiyle anlaşma yoluna gidildiyse de o yeniçeri düşmanlığından vazgeçmedi. Hatta 1626'da Ahıska seferi dolayısıyla kendisinden yardım istendiği halde, bunu tuzak zannederek Erzurum Kalesi'nden âni bir çıkışla, Ahıska'ya giden orduya hücum etti ve birçok yeniçeri ile birlikte Dişlenk Hüseyin Paşa'yı da öldürdü. Bunun üzerine Sadrazam Halil Paşa asıl hedefi olan İran seferinden vazgeçerek Erzurum üzerine yürüdü. Ancak orduda yeterli sayıda kaledöğەر toplan bulundurmaması ve şiddetli kışın bastırması üzerine geri dönmek zorunda kaldı. Yeni sadrazam Hüsrev Paşa'nın 1628'de düzenlediği sefer sonunda emân* ile teslim olan Abaza, IV. Murad tarafından affedilerek Bosna vilayetine tayin edildi. Böylece devleti yıllardır meşgul eden bir gaileye son verilmiş oldu. Abaza daha sonra Tuna kumandanlığı ile Vidin valiliğine nakledildiği zaman Eflâk ve Boğdan voyvodalıklarıyla Dobruca Tatarları'ndan yardım alarak Lehistan'a akınlar düzenledi (1633). Ancak tekrar isyan etmek gibi bir niyeti olduğu dedikoduları padişahın kulağına kadar gelince, Saffer 1044'te (Ağustos 1634) idam edildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Peçevî, *Tarih*, İstanbul 1283, II, 391, 400, 401, 408, 410; Kâtip Çelebi, *Fezleke*, İstanbul 1287, II, 35, 52, 54-56, 110; Naîmâ, *Tarih*, İstanbul 1280, II, 251, 298, 415-416, 434-436; Mustafa Nûri Paşa, *Netâ'icü'l-vukû'ât*, İstanbul 1296, II, 48; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 150-153, 164-168; H. D. Andreasyan, "Abaza Mehmed Paşa", *Tarih Dergisi*, sy. 22, İstanbul 1968, s. 131-142; Cl. Huart, "Abaza", *IA*, I, 5; a.mlf., "Abāza Paşa", *EI*² (İng.), I, 4.

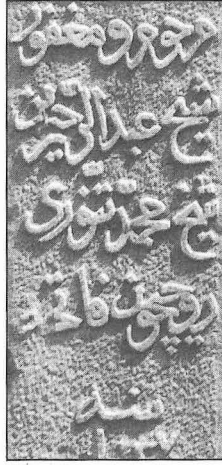
MÜCTEBA İLGÜREL

ABAZA ŞEYHİ

Seyyid Abdürrahîm-i Bayrâmî
(ö. 1047/1638)

Bayrâmîyye tarikatı
şeyhlerinden, âlim, mutasavvıf.

Kayseri'de doğdu. Medrese tahsilinden sonra Bayrâmîyye tarikatına intisap etti. Kayseri'de Hoca Vatan Zâviyesi'nde irşadla meşgul oldu. Abaza Paşa isyan edip Erzurum'dan Kayseri'ye gel-

Abaza Şeyhi'nin
mezar taşı kitâbesi

diği zaman ona yardımcı oldu. Her işinde kendisine akıl hocalığı yaptığı için "Abaza Şeyhi" diye şöhret kazandı. Abaza Paşa'nın ölümünden sonra İstanbul'a geldi. Saraya nüfuz edip IV. Murad'ın yakınları arasına girmeyi başardı. Kendisine Üsküdar'da bir konak verildi. Özellikle padişahın gördüğü rüyaları tâbir ederek onun tavır ve hareketlerini etkilemeye çalıştı. Padişahı, "Yeniçeri taifesinden sizin vücudunuza zarar görür" diyerek yeniçeriler aleyhine kışkırtmaya kalkışınca idam edildi. Kabri Üsküdar'da Mihrimah Sultan Medresesi'nin yanındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Naîmâ, *Tarih*, İstanbul 1259, I, 170; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 167; Efdalüddin, "Abaza Şeyhi", *İTA*, II, 59-60.

MUSTAFA KARA

ABBÂD b. BİŞR

(عباد بن بشر)

Ebü'r-Rebi' (Ebû Bişr) Abbâd
b. Bişr b. Vakş el-Ensârî (ö. 13/634)

Hz. Peygamber'in zekât memurlarından,
yiğidiyle meşhur sahâbî.

Evs kabilesinin Eşheloğulları kolundan olan Abbâd Medine'de doğdu ve orada yaşadı. Hz. Peygamber'in hicretten önce Medine'ye öğretmen olarak gönderdiği Mus'ab b. Umeyr vasıtasıyla müslüman oldu. Hicretten sonra peygamber onunla Utbe b. Rebîa arasında kardeşlik bağı (muâhât*) oluşturdu.

Hz. Âişe'nin, "Ensar içinde en faziletli üç kişi" diye vasıflandırdığı ve Sa'd b. Muâz'dan sonra adlarını andığı Üseyd b. Hudayr ile Abbâd b. Bişr'in bazı men-

kibeleri hadis kitaplarında yer almıştır. Buna göre Üseyd ile Abbâd, karanlık bir gecede evlerine gitmek üzere Hz. Peygamber'in yanından ayrılınca, yolda önce birinin asâsından çıkan ışık önlerini aydınlatmış, birbirlerinden ayrıldık-tan sonra da diğerinin asâsı aynı şekilde kendi yolunu aydınlatmıştır (*Müşned*, III, 138, 190-191, 272). Yine Âişe'nin rivayetine göre bir gün Resûl-i Ekrem mescidde namaz kılan (veya Kur'an okuyan) Abbâd'ın sesini duyunca, "Âişe! Bu Abbâd'ın sesi değil mi?" diye sordu. Abbâd olduğunu öğrenince de "Allahım, Abbâd'a merhamet et!" diye dua etti (Buhârî, "Şehâdât", 11).

Abbâd b. Bişr, başta Bedir ve Uhud savaşları olmak üzere Hz. Peygamber'in iştirak ettiği bütün savaşlara katıldı. Hicretin altıncı yılında umre için hazırlık yapıldığı sırada peygamberin, Kureysliler'in durumunu öğrenmek üzere gönderdiği yirmi kişilik öncü süvari birliği içinde Abbâd da vardı. Ayrıca, Resûlullah'a ve müslümanlara eziyet etmekle tanınan yahudi Kâ'b b. Eşref'i öldürenler arasında da bulundu. Hz. Peygamber tarafından Müzeyne ve Süleym-oğulları'nın zekâtlarını toplamak üzere görevlendirildi. Abbâd son olarak Yemâme Savaşı'na katıldı. Arkadaşlarına, "Kılıclarınızın kınını kırıp atın!" diye bağıarak düşman saflarına daldı ve yüzünden aldığı kılıç darbeleriyle kırk beş yaşlarında iken şehid oldu.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkidî, *Kitâbü'l-Megâzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 → Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), II, 574; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, III, 440-441; *Müşned*, III, 138, 190-191, 272; Buhârî, "Şehâdât", 11; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, Haydarâbâd 1371-73/1951-53 → Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-ilmîyye), VI, 77; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (nşr. Muhammed İbrâhîm el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 150-151; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, I, 337-340; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 263; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 90.

RAŞİT KÜÇÜK

ABBÂD b. SÜLEYMAN es-SAYMERİ

(عباد بن سليمان الصيمري)

Ebü Sehl Abbâd b. Süleymân
(Selmân) es-Saymerî (ö. 250/864)

Basra Mu'tezilesi'nin önde gelen
kelâmcılarından.

Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Nisbesinden anlaşılacağı üzere Saymeralıdır. Saymera, biri Basra'da Ma'kıl nehri civarında, diğeri de Hüzis-